

מאכל ערד ארזיב לסיסויג

עקירה כפוייה של פלסטינינים משני צדי הקו הירוק

מאל-עראקיב לסוסיא

העקירה הכפויה של פלסטינים משני עברי הקו הירוק

חיבור ומחקר:

נאדיה בן-יוסף, סוהאד בשארה ורינה רוזנברג

תודות לאליסה ברנשטיין, אמג'ד עיראקי וגבריאלה אגרנט-גץ, על תרומתם לפרויקט.

נייר עמדה זה יוצא לאור הודות למומחיותם ועזרתם של הארגונים

והעמיתים:

עו"ד מיכאל ספרד

בדיל - מרכז המידע לזכויות האזרחות והפליטים הפלסטיניים

המרכז לפיקוח על עקירה פנימית - IDMC

הוועד הישראלי נגד הריסת בתים

רבנים לזכויות אדם

מידע נוסף שתרם לפרויקט זה הושג ממאגרי המידע של המשרד המקומי של האו"ם לתיאום עניינים הומניטאריים (OCHA oPt), בצלם, והפורום לדו-קיום בנגב

תרגם לעברית:

רן שפירא

תרגם לערבית:

מג'ד כ'אל

צילום ועיצוב:

גי'ני ניימן

מוציא לאור:

עדאלה - המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל

מאי 2013

פרויקט זה נתמך מטעם קרן Christian Aid העמדות המוצגות בנייר זה הינן עמדותיו של מרכז עדאלה, ולא מייצגות בהכרח את עמדות קרן Christian Aid, ואין הקרן מחויבת לעמדות אלה.

מאל-עראקיב לסוסיא

העקירה הכפויה של פלסטינים חשני עברי הקו הירוק

אל-עראקיב וסוסיא, שני כפרים פלסטיניים - האחד שוכן בישראל והאחר בגדה המערבית - חולקים זה עם זה סיפור משותף של מאבק בעקירה כפויה. בעוד הרשויות הישראליות איימו על עצם קיומם של יישובים אלה על אדמתם, נוכחותם המתמדת של התושבים מלמדת כי הם ניחנים במאגרים עמוקים של אומץ ויציבות. נייר עמדה זה מתאר את השיטות שנוקטת ישראל כדי לעקור קהילות פלסטיניות מאדמתן משני צדיו של הקו הירוק ובוחן את ההקשר המשפטי שבו מתרחשים תהליכים אלה. נייר זה מלווה את הסרט מאל-עראקיב לסוסיא, שהופק על ידי עדאלה. הסרט מתעד מסע בין שני הכפרים הפלסטיניים האלה. באמצעות תיאור סיפורם של שני הכפרים, הסרט לוכד את הדמיון המהמם בין החוויות והניסיון של תושבי אל-עראקיב ותושבי סוסיא.

“מקום שבו החוק אמור לשמור על זכויותיהם, ישראל בנתה מסגרות משפטיות מורכבות וחופפות המאפשרות למדינה להתמיד במדיניות העקירה הכפויה של הפלסטינים שהיא נוקטת הן בישראל הן בשטחים הכבושים”

עקירה כפויה או גירוש כרוכים ב"העברה של אנשים מבתיהם או מאדמתם בניגוד לרצונם, שאפשר לייחס למדינה ישירות או בעקיפין"¹. מדינות אינן רשאיות לעקור אנשים בכוח מבתיהם או מאדמתם, מלבד בנסיבות יוצאות דופן ומוגדרות היטב, ובמקרים שבהם הן נוקטות צעד זה עליהן לכבד במלואן את זכויות היסוד של התושבים². מסגרות משפטיות מקומיות ובינלאומיות ברורות מעניקות לפלסטינים בישראל ובשטחים הפלסטיניים הכבושים (OPT), באופן תיאורטי, הגנה מפני עקירה. בפועל, עם זאת, ישראל משהה את הזכויות האלה הן בתחומי הקו הירוק והן בגדה המערבית, כדי לשמר בידיה את השליטה בשטח רב ככל האפשר, שבו חיים פלסטינים מעטים ככל האפשר. מקום שבו החוק אמור לשמור על זכויותיהם, ישראל בנתה מסגרות משפטיות מורכבות וחופפות המאפשרות למדינה להתמיד במדיניות העקירה הכפויה של הפלסטינים שהיא נוקטת הן בישראל הן בשטחים הכבושים באמצעים "חוקיים" - בין אם העקורים הם אזרחיה-שלה ובין אם מדובר ב"תושבים מוגנים" לפי המשפט הבינלאומי ההומניטרי.

אל-עראקיב הוא כפר פלסטיני בדווי בישראל, שתושביו הם אזרחי ישראל. עד אפריל 2013 הרסה ישראל את הכפר 49 פעמים, כדי לטעת על אדמותיו שני יערות של קרן קיימת לישראל (קק"ל). סוסיא הוא כפר פלסטיני בשטח C בגדה המערבית, שתושביו חיים תחת הכיבוש הישראלי. נגד רוב המבנים בסוסיא תלוי ועומד צו הריסה וישראל מתכוונת לעקור בכפייה את התושבים כדי להקים על אדמת הכפר התנחלות יהודית. שני הסיפורים מראים בבירור, כי פלסטינים הם מטרת לעקירה כפויה מכוונת, בלי קשר להקשר הגיאוגרפי או המשפטי שבו הם חיים. יש לקוות כי באמצעות הפניית תשומת הלב לקווי הדמיון שבין שני היישובים, פרויקט זה יצביע על פתרון צודק.

הסיפור של אל-עראקיב

אל-עראקיב הוא כפר בדווי "לא מוכר" הממוקם מצפון לבאר שבע. תושביו הבדווים של הכפר, פלסטינים אזרחי ישראל, שייכים לאוכלוסייה ילידית. הם גרים באדמות אבותיהם ומתפרנסים ממלאכות מסורתיות למעלה ממאתיים שנה. ב-2010 גרו בכפר כ-300 איש מחמישה שבטים - אל-עוקבי, אל-טורי, אבו-מדיגם, אבו-פריח ואבו-זייד. ב-27 ביולי 2010 באו לכפר אנשי מינהל מקרקעי ישראל, שאליהם התלוו למעלה מ-1,000 שוטרים, ומחקו לחלוטין את הכפר: 46 מבנים, ובכללם 30 בתי מגורים, נהרסו וכ-4,500 עצי זית נעקרו. התושבים, שיותר ממחציתם הם ילדים, נותרו ללא קורת גג. רוב המשפחות הועברו לרהט, עיירה סמוכה בתכנון ממשלתי. קומץ משפחות נשבעו להישאר באל-עראקיב; אנשיהן שבים ובונים את בתיהם, למרות מאמצי הבלתי נלאים של הממשלה להרוס את בתיהם ולטעת יער על אדמתם.

הריסת אל-עראקיב אינה אלא המאמץ האחרון של הממשלה לעקור בכוח את הקהילה הבדווית. הממשל הצבאי הישראלי עקר את השבטים מבתיהם לראשונה ב-1951. לאחר שאמרה למשפחות שהן יוכלו לשוב לאדמתן בתוך שישה חודשים, המדינה העבירה לרשותה את קרקעותיהן בנימוק של "צורכי ביטחון", על פי חוק רכישת מקרקעין (אישור פעולות ופיצויים), תשי"ג-1953, והכריזה עליהן "אדמות מדינה". ב-1972 אפשרה ישראל לאזרחיה להגיש בקשות לרישום מקרקעין, בהתאם לפקודת הסדר זכויות במקרקעין, תשכ"ט-1969. משפחות אל-עראקיב הגישו את התביעות לבעלות על קרקעותיהן ועשו מאמץ מרכזי לשוב אל הכפר; אבל בקשתן, כמו כל הבקשות האחרות, לא נשקלה כלל והמחלוקת המשפטית בעניין הבעלות על הקרקע נותרה ללא פתרון.

ב-1998 החליטו שייח סיאח, ילדיו ו-45 משפחות נוספות לחזור לאדמתם, בגלל החשש ש"שקק"ל מתכננת לנטוע עליה יער. מאז שובם של התושבים אל הכפר נעשים ניסיונות בלתי פוסקים, ישירים ועקיפים, לעקור אותם משם. מכיוון שאל-עראקיב הוא כפר "לא מוכר", המדינה שוללת מתושביו שירותים בסיסיים ותשתיות שהיא מנהלת, כמו חיבור לרשת המים, לחשמל ולרשת הביוב, כבישים, בתי ספר ומרפאות. ב-2003 וב-2004 החל מינהל מקרקעי ישראל לרסס את השדות שעיבדו תושבי אל-עראקיב בחומר הדברה בשם ראונדאפ, המזיק ליבולים, לחיות משק ולבני אדם. אף על פי שבג"ץ קבע ב-2007 כי ריסוס השדות הוא פעולה בלתי חוקית (בג"ץ 2887/04), בעקבות עתירה שהגיש מרכז עדאלה, המדינה נהגה לחרוש מדי שנה את היבולים, בטענה שהשדות מורעלים, כדי לאיים על אמצעי המחיה של התושבים. המדינה וקק"ל החלו לטעת יער על אדמות הכפר ב-2006 והזמינו דיפלומטים מ-49 מדינות לחנוכת "יער השגרירים" בחלק הדרומי של אל-עראקיב. ב-2009 החל שיתוף פעולה בין קק"ל ל-God-TV, ערוץ טלוויזיה נוצרי-אוונגליסטי, מתוך כוונה לטעת מיליון עצים באדמות בחלק המערבי של הכפר.

"ב-27 ביולי 2010 באו לכפר אנשי מינהל מקרקעי ישראל, שאליהם התלוו למעלה מ-1,000 שוטרים, ומחקו לחלוטין את הכפר: 46 מבנים, ובכללם 30 בתי מגורים, נהרסו וכ-4,500 עצי זית נעקרו"

ב-16 בינואר 2011 הוציא בית המשפט, בעקבות פניית תושבי אל-עראקיב, צו מניעה זמני האוסר על קק"ל להמשיך בעבודת השתילה. אבל ב-23 בינואר 2011 דחה השופט בקשה להאריך את צו המניעה וקבע כי קק"ל זכאית לתשלום הוצאות משפט בסך 10,000 שקל. למרות זאת, בית המשפט המליץ לקק"ל לא להמשיך בעבודות השתילה באתר עד שתתקבל החלטה סופית בתיק. לא התקבלה כל החלטה, אבל נטיעת העצים נמשכת גם היום והיא מלווה בפעולות עקירה תוקפניות יותר ויותר. בפעולות הריסת הבתים החוזרות ונשנות שנעשות בכפר, המדינה גם תקפה את תושבי הכפר ומפגינים שהתייצבו לצדם, עצרה אותם והעמידה אותם לדין. יתרה מזו, המדינה הגישה ביולי 2011 תביעה על סך 1.8 מיליון שקל נגד התושבים. סכום זה נועד לכסות את ההוצאות הכרוכות בשלוש פעולות הריסה בלבד. התושבים, המיוצגים על ידי עורך הדין מיכאל ספרד, הגישו ארבע עתירות לבית המשפט המחוזי בבאר שבע, שבהן דרשו להכיר בכפר ולהכיר בהם כבעלים החוקיים של אדמתם. בית המשפט העליון, שדן באחת העתירות, קבע כי המדינה חייבת למצוא פתרון לתביעות הבעלות של התושבים ושהיא מנועה מלרשום את אדמות אל-עראקיב כאדמות מדינה. כיום תיקים אלה תלויים ועומדים לפני בית המשפט.

הכפר סוסיא ממוקם בדרום הר חברון, באזור C בגדה המערבית. אוכלוסיית הכפר מונה כיום 350 תושבים, מהם 120 ילדים. ההיסטוריה של הכפר היא סיפורה של מדיניות העקירה הכפויה שנוקטת ישראל בשטחים הכבושים. בשלושת העשורים האחרונים סבלו תושבי סוסיא מהריסות בתים, פעולות פינוי, אימים והגבלות שהטילה ישראל במאמציה לאלץ את התושבים לנטוש את אדמתם כדי לאפשר את הרחבתה של ההתנחלות הסמוכה ולקדם "מיזמי פיתוח" ישראליים בשטחים.

מקורם של תושבי סוסיא בתל ערד שבנגב. כיום יש בתל ערד כפר בדווי לא מוכר. בעקבות הנכבה גורשו תושבי תל ערד מאדמות אבותיהם לעיר העתיקה סוסיא שבגדה המערבית, שם נשללה מהם הגישה לכל השירותים והתשתיות הבסיסיים, ובכלל זה מים, חשמל, ביוב, כבישים, בתי ספר ומרפאות. לאחר שישראל כבשה את הגדה המערבית ב-1967, היא החלה להקים התנחלויות יהודיות לא חוקיות בכל האזור. ב-1983 הקימה ישראל על אדמות הכפר סוסיא התנחלות יהודית לא חוקית בשם סוסיא (האיות ברישומי ועדת השמות הממשלתית הוא סוסיה). מיד עם הקמתה חוברה ההתנחלות לרשת המים ולרשת החשמל. ב-1986 הכריזו הרשויות הישראליות על שטחו העיקרי של הכפר הפלסטיני אתר ארכיאולוגי - והרסו את בתיהן של 60 משפחות. התושבים הקימו את בתיהם מחדש על קרקע הסמוכה

לכפר. ב-2001 נהרס הכפר לחלוטין וכל תושביו נעקרו פעם נוספת. עשר שנים לאחר מכן, ב-2011, פתחו הרשויות הישראליות בסדרה נוספת של הריסות המוניות. 41 מבנים שבהם התגוררו התושבים, בעיקר אוהלים וצריפים, נהרסו. כיום, לפי נתוני המשרד לתיאום עניינים הומניטריים של האו"ם (OCHA), תלויים ועומדים צווי הריסה נגד 70% מהמבנים הקיימים בסוסיא. בין המבנים המיועדים להריסה: בית ספר, מרפאה הפועלת בתמיכת ארגון CARE, לוחות סולריים להפקת חשמל המופעלים במימון ממשלת גרמניה ומחסות לחיות משק³.

"מתנחלים עושים לעתים מזומנות מעשי אלימות - גופנית ופסיכולוגית - נגד התושבים. המתנחלים פוגעים גם ברכושם של תושבי הכפר. הם לא הועמדו לדין על ידי הרשויות הישראליות בשל מעשים אלה"

ישראל נקטה שיטות מגוונות כדי להפוך את תנאי החיים בסוסיא לבלתי נסבלים. מתנחלים עושים לעתים מזומנות מעשי אלימות - גופנית ופסיכולוגית - נגד התושבים. המתנחלים פוגעים גם ברכושם של תושבי הכפר. הם לא הועמדו לדין על ידי הרשויות הישראליות בשל מעשים אלה. הצבא הישראלי גם מונע מתושבי סוסיא את הכניסה לחלקים נרחבים מאדמותיהם, כדי לעבדן. ההסבר למדיניות זאת הוא קרבת האדמות להתנחלות. פרנסתם של תושבי הכפר, המבוססת בעיקר על חקלאות ועל רעיית צאן, נפגעת קשות כתוצאה ממנה.

ב-2010 הגישו תושבי סוסיא עתירה לבג"ץ, באמצעות שומרי משפט - רבנים למען זכויות האדם, בדרישה שהצבא והמתנחלים יפסיקו למנוע מהם את הגישה לאדמותיהם. בעתירה נטען כי לתושבי הכפר, שהם בעלי האדמה החוקיים, צריכה להינתן הזכות לעבד אותה ושהצבא לא הגן עליהם מאלימות המתנחלים. בית המשפט קבע כי הצבא והמינהל האזרחי צריכים לקבוע מי מחזיק בזכויות הבעלות על כל חלקת קרקע. מאז סימן המינהל האזרחי רק שבריר מאדמות הכפר והצבא עשה רק מחוות סמליות המצביעות על ציות לפסיקה והוא מונע מישראלים להיכנס רק ל-10% מהקרקע. רק בינואר 2013 הורה בית המשפט לצבא לקבוע באופן מקיף מי מחזיק בזכויות בכל שטח אדמה סביב סוסיא. הפעם הקצה בית המשפט לצבא 90 יום להשלמת המשימה.

בתיק הקשור לעתירה זאת הגישו מתנחלי סוסיא ב-2012 עתירה נגדית, באמצעות העמותה הימנית רגבים. בעתירתם טענו המתנחלים שכל המבנים בסוסיא הפלסטינית אינם חוקיים ושיש להרוס אותם באופן מיידי. רבנים לזכויות האדם הגנו על התושבים הפלסטינים וקראו למינהל האזרחי לאשר את תוכנית המתאר של הכפר. תוכנית מתאר מאושרת תאפשר לתושבי סוסיא להגיש בקשות לקבלת היתרי בנייה לבתיהם ולמבנים אחרים שבעלותם ותעניק להם מעמד חוקי זמן רב לאחר שהיו זכאים לו. המינהל האזרחי לא הכין תוכנית מתאר לסוסיא הפלסטינית והתושבים נאלצו לגייס כסף כדי להכין תוכנית כזאת ולהגיש אותה לאישור. תוכנית המתאר של התושבים הוגשה ב-2012 והיא עדיין לא אושרה.

עקירה כפויה של פלסטינים: השהיית החוק

מאז 1948 יצרה ישראל מערך מורכב של חוקים ותקנות צבאיים החלים בתחום המשפט הצבאי ובתחומי הקרקע והתכנון, כדי להשתלט על קרקע פלסטינית ולנשל מאות אלפים מיושביה באמצעים "חוקיים". בעשותה כך, היא השהתה ביעילות את ההגנות שהמשפט הישראלי והמשפט הבינלאומי מעניקים לפלסטינים⁴. היום ישראל ממשיכה לעקור יישובים פלסטיניים הנמצאים במגגל השליטה שלה בישראל ובשטחים הכבושים. קהילות המתגוררות בכפרים הבדויים "הלא מוכרים" בנגב ובאזור C בגדה המערבית נתונות במיוחד תחת איום של עקירה כפויה, מכיוון שישראל מייחסת לאזורים אלה חשיבות אסטרטגית ייחודית הן משיקולים דמוגרפיים והן מסיבות ביטחוניות.

פלסטינים אזרחי ישראל, ובהם תושבי אל-עראקיב, הם בעלי זכויות חוקתיות כמו הזכות לכבוד והזכות לקניין, כמפורט בחוקי היסוד של ישראל. פלסטינים החיים תחת כיבוש, ובהם תושבי סוסיא, מוגנים על ידי המשפט הבינלאומי ההומניטרי. המשפט הבינלאומי ההומניטרי אוסר על ישראל, ככוח כובש, להעביר, לגרש, לפנות ולעקור בכפייה תושבים או להרוס את רכושם, בהיותם "תושבים מוגנים". משפט זכויות האדם הבינלאומי מגן על זכויותיהם של כל בני האדם, ובכלל זה על הזכות לדיור הולם, הזכות לבריאות, הזכות לחינוך, הזכות לתנאי חיים הוגנים, הזכות לאי-אפליה והזכות להגדרה עצמית. העקרונות המנחים בעניין עקירה פנימית קובעים את המסגרת הנורמטיבית לזיהוי תקנות של המשפט הבינלאומי החלות על עקורים פנימיים. לפי עיקרון מס' 6, לדוגמה, לכל איש ואישה יש זכות להגנה מפני עקירה שרירותית מביתו או מביתה. בפועל השהתה ישראל את החוק, הפרה את זכויות הפלסטינים בשני האזורים והשאירה אותם ללא הגנה ובלי גישה לסעד יעיל.

עקירה כפויה בנגב

לאחר מלחמת 1948, כ-88% מהפלסטינים הבדויים בנגב נאלצו לברוח מאדמתם. רק 11,000 בדויים נשארו בנגב והיו לאזרחי ישראל⁵. בשנות ה-50 של המאה ה-20 המדינה כפתה על הבדויים לעקור מיישוביהם וריכזה אותם באזור "הסייג" (גדר), שטח צבאי סגור בנגב הצפוני. אלה מהם שאדמות אבותיהם היו באזור הסייג ראו כיצד זכויות הבעלות שלהם נשללות וכפריהם מוכרזים יישובים לא חוקיים. מרובם, לאחר שנעקרו מאדמות אבותיהם בתוך גבולות המדינה, נשללה הזכות לאדמה שאליה עברו. באמצעות חוקים שונים בתחום המקרקעין, כמו פקודת הקרקעות (רכישה לצורכי ציבור), 1943; חוק רכישת מקרקעין (אישור פעולות ופיצויים), תשי"ג-1953; וחוק נכסי נפקדים, התשי"א-1950, הפכה אדמת הנגב ל"אדמת מדינה". עם חקיקת חוק התכנון והבנייה, התשכ"ה-1965, שללה ישראל את ההכרה מכל הכפרים הערביים הבדויים.

היום יש 35 כפרים "לא מוכרים", שישראל שוללת מהם באופן מכוון שירותים בסיסיים ותשתיות ותושביהם חיים תחת איום מתמיד של פינוי. ישראל מנסה לאלץ את תושבי הכפרים האלה לעבור לשבע עיירות צפופות בתכנון ממשלתי ולעשרה כפרים שקיבלו הכרה לאחרונה, כדי לפנות את מעט האדמה שנשארה בידי הבדויים ולשתול בה יערות, להשתמש בה כשטח צבאי או להקים יישובים יהודיים חדשים. ב-2011 אישרה הממשלה את תוכנית פראוור, כדי להכשיר את מדיניות העקירה הכפויה שהיא נוקטת בנגב; החקיקה הקשורה לתוכנית זו תלויה ועומדת בכנסת. אם תיושם, היא תביא לעקירה כפויה של כ-70,000 נפש.

"מאז 1948 יצרה ישראל מערך מורכב של חוקים ותקנות צבאיים החלים בתחום המשפט הצבאי ובתחומי הקרקע והתכנון, כדי להשתלט על קרקע פלסטינית ולנשל מאות אלפים מיושביה באמצעים "חוקיים"

עקירה כפויה בשטח C

ישראל שומרת בידיה את השליטה בשטח C בתחום הביטחון, תחום התכנון וחלוקת השטח. סדרה של צווים צבאיים הפכה רישום בעלות על אדמות והבטחת היתרי בנייה לכמעט בלתי אפשריים לפלסטינים, אך הותירה שטחי קרקע נרחבים פנויים להתנחלויות של יהודים. לפי נתוני משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטריים (OCHA, 70%), מהאדמות בשטח C הם מחוץ לתחום ל-150,000 הפלסטינים המתגוררים שם. שטחים אלה הוקצו להתנחלויות ולאזורי חיץ המקיפים אותן, או שהוכרזו שטחים צבאיים (שטחי אש) או שמורות טבע⁶.

העקירה מרוב אזור C וההגבלות על בנייה ופיתוח פלסטיניים בשטח הנותר - 30% מכלל שטח C - מביאות לכך שלפי המינהל האזרחי, מגורים פלסטיניים באזור נחשבים "לא חוקיים". הבתים ה"לא חוקיים" של 27,500 בדויים המתגוררים באזור C נתונים תחת איום מיוחד. מאז 2011 היתה עלייה ניכרת בפעולות להריסת בתים אלה⁷. תושבי הכפרים האלה גם מנותקים מכל התשתיות ויש להם גישה מוגבלת מאוד לשירותים. תנאי החיים הבלתי נסבלים בכפרים אלה נועדו לאלץ משפחות לנטוש את אדמתן ואת אורח החיים החקלאי שלהן.

שיטות העקירה הכפויה שנוקטת ישראל כיום

ישראל משתמשת בשיטות הבאות כדי לאלץ פלסטינים משני צדי הקו הירוק לעקור מאדמתם:

1. הריסת בתים

משטר התכנון הישראלי רואה בכפרים ה"לא מוכרים" בנגב יישובים לא חוקיים. על פי תפיסה זו, כל המבנים הקיימים בהם מיועדים להריסה. בין 2008 ל-2011 נהרסו 2,200 בתים פלסטיניים בנגב ולמעלה מ-14,000 בני אדם נעקרו⁹. מאז 1997, לעומת זאת, ישראל העניקה בדיעבד הכרה ל-35 "התיישבויות בודדים" - יישובים שבכל אחד מהם גרה משפחה יהודית אחת על שטחי אדמה נרחבים. חוות אלה הוקמו בניגוד לחוק ולכללי משטר התכנון הלאומי.

"בין 2008 ל-2011 נהרסו 2,200 בתים פלסטיניים בנגב ולמעלה מ-14,000 בני אדם נעקרו. מאז 1997, לעומת זאת, ישראל העניקה בדיעבד הכרה ל-35 "התיישבויות בודדים" - יישובים שבכל אחד מהם גרה משפחה יהודית אחת על שטחי אדמה נרחבים. חוות אלה הוקמו בניגוד לחוק ולכללי משטר התכנון הלאומי"

לפי משטר התכנון הנוהג בשטחים הכבושים, פלסטינים המתגוררים מחוץ לאזורים המיועדים להם אינם מקבלים היתרי בנייה. כל מבנה באותם אזורים נחשב לא חוקי ועלול להיהרס. הוועד נגד הריסת בתים מדווח שבין 2008 ל-2010 נהרסו כ-1,000 מבנים פלסטיניים בשטח C לבדו וכי למעלה מ-2,200 מתושבי האזור נעקרו מבתיהם.

2. שלילת שירותים בסיסיים

משטר התכנון המפלה של ישראל גם נותן הכשר לשלילת שירותים בסיסיים מפלסטינים המתגוררים בכפרים לא מוכרים. האמצעי לשלילת השירותים הוא התניית הגישה למים, לחשמל, לביוב, לכבישים סלולים, לבתי ספר ולמרפאות בהכרה רשמית ביישוב. לדוגמה, סעיף 157א בחוק התכנון והבנייה אוסר על חברות שירותים לחבר בניין לרשת החשמל, לרשת המים או לרשת הטלפון אם לבניין אין היתר בנייה. זהו המצב בכל הכפרים הלא מוכרים וגם רוב המבנים בעשרת הכפרים שקיבלו הכרה לאחרונה חסרים היתר בנייה.

כפרים פלסטיניים רבים בשטחים הכבושים קיימים בניגוד לצווים צבאיים ואינם עומדים בתנאי משטר התכנון המפלה, ולכן גם מהם נשללים שירותים בסיסיים תשתיות חיוניות. לפי OCHA, למעלה מ-70% מהיישובים הפלסטיניים בשטח C אינם מחוברים לרשת המים. כתוצאה מכך, צריכת המים בחלק מאותם יישובים היא רק חמישית מהצריכה המומלצת על ידי ארגון הבריאות העולמי⁹.

3. הריסת מקורות מחיה

ישראל משמידה דרך שגרה שדות שמעבדים בדווים אזרחי ישראל המתגוררים בכפרים לא מוכרים, ובכך היא שוללת מהם את מקור המחיה העיקרי שלהם. לפי משטר התכנון הנוהג בישראל, כל היבולים הגדלים באדמות הכפרים הלא מוכרים נדונו להשמדה.

ישראל יוצרת מחסומים פיסיים בגדה המערבית, כמו נקודות מעבר, מחסומים בכבישים, כבישים נפרדים וחומת ההפרדה - אמצעים שכולם פוגעים פגיעה חמורה בחופש התנועה של הפלסטינים, בעיקר באזור C. הגבלות אלה מונעות מהפלסטינים את הגישה לאדמות החקלאיות הפרטיות שלהם. ישראל גם עקרה מטעי זיתים והרסה מעיינות מים ובארות של פלסטינים.

4. הפקעת אדמות "לצורכי ציבור"

פקודת הקרקעות (רכישה לצורכי ציבור), 1943, מאפשרת לישראל להפקיע שטחי אדמה גדולים, השייכים לפלסטינים, לטובת "צורכי ציבור" כמו נטיעת יערות, סלילת כבישים ויצירת שטחים צבאיים. כ-66% מהשטחים הנרחבים בנגב הופקעו, בטענה שהם חיוניים לצורכי ציבור. לאזרחים בדווים יש גישה רק לחלק קטן משאר האדמות, 34% מהשטח. למרות זאת, המיקום המתוכנן של מתחם צבאי חדש ושבעה יישובים יהודיים חדשים, לפי תוכנית ממשלתית מאוקטובר 2011, מעמיד קרוב ל-18,000 אזרחים בדווים תחת איום של עקירה כפויה.

באזור C, הפלסטינים מנועים מביצוע עבודות פיתוח בקרוב ל-70% מהשטח. שטחים אלה הוקצו להתנחלויות יהודיות או לשימוש צבאי. 38 יישובים ממוקמים באזור שהוכרז לאחרונה שטח אש, כלומר שטח לאימונים צבאיים. 5,000 התושבים הגרים ביישובים אלה עומדים לפני עקירה כפויה מבתיהם.

5. ייעור ושמורות טבע

קק"ל, שהיא גוף מעין ממשלתי, מגדירה את עצמה "נאמן של העם היהודי" וטוענת כי לכן "אינה חייבת לנהוג בשוויון כלפי כלל אזרחי המדינה"¹⁰. לקק"ל מעורבות עמוקה בנטיעת יערות והיא משתמשת בייעור כאמצעי להפקעת קרקעות פלסטיניות, המביאה לעקירת התושבים. בדצמבר 2011, למשל, הודיעה הממשלה על תוכנית להרחבת יער יתיר בנגב. כתוצאה מהתוכנית ייעקרו מביתם 500 תושבי הכפר הבדווי הלא מוכר עתיר¹¹.

באזור C הקצה המינהל האזרחי 20% מעמק הירדן ומאזור ים המלח לשמורות טבע. חלוקת השטח באופן זה לא רק מונעת מגורים באזורים אלה, אלא גם מגבילה את תנועתם של 48,000 פלסטינים המתגוררים בעמק הירדן ומונעת מהם לגדל גידולים חקלאיים ולרעות את עדריהם¹².

6. הרחבת התנחלויות ומאחזים באזור C

ישראל השתמשה במערכת הצווים הצבאיים הסבוכה שפיתחה כדי לעקור בכפייה פלסטינים בגדה המערבית, להשתלט על אדמותיהם ולבנות עליהן התנחלויות לא חוקיות ולהרחיבן. כ-325,000 מתנחלים מתגוררים כיום ב-235 התנחלויות ומאחזים באזור C. חשוב לציין כי השטח המיועד להרחבת התנחלויות גדול פי תשעה מהשטח הבנוי בהן כיום¹³.

7. אלימות מתנחלים

פלסטינים בכל חלקי הגדה המערבית הכבושה עומדים באופן שגרתי מול אלימות גופנית קיצונית, איומים והטרדות מצדם של מתנחלים יהודים, בעוד מערכת אכיפת החוק הישראלית אינה מצליחה באופן שיטתי להעמיד לדין או להעניש את האחראים למעשים אלה או אף להתערב בתקריות אלימות. ועדת האו"ם לבירור העובדות על התנחלויות ישראליות קבעה בשנת 2013 ש"המניע לאלימות [מתנחלים] זו ולאיומים המופנים נגד פלסטינים ונגד רכושם הוא הרצון לדחוק את האוכלוסייה המקומית הרחק מאדמותיה ולאפשר את הרחבת ההתנחלויות"¹⁴.

8. הטרדות מצד רשויות המדינה

אלימות מדינה ננקטת לעתים קרובות כדי לאלץ פלסטינים לעזוב את אדמתם. לדוגמה, בדרך שגרה מפגינים המוחים נגד עקירה כפויה, הריסת בתים או הפרת זכויות מקרקעין נעצרים, מועמדים לדין ונכלאים במבצעים להריסת בתים ולפינוי יישובים. המדינה גם הגישה תביעות במיליוני שקלים נגד תושבים פלסטינים, ובהם תושבי אל-עראקיב, לכיסוי ההוצאות הכרוכות בהריסת בתיהם.

החוק החל הן בישראל והן בשטחים הכבושים - בכל צורה או אופן יישום - אינו מגן על פלסטינים משיטות העקירה הכפויה הננקטות נגדם. החוק הישראלי והמשפט הבינלאומי מעניקים לפלסטינים הגנה מפני עקירה כפויה, אך החוק הושהה. ישראל העדיפה להשתמש בחוק באופן שיטתי, ככלי יעיל ליצירת המציאות הגיאוגרפית הרצויה מבחינתה - שליטה בשטח רב ככל האפשר, שבו חיים פלסטינים מעטים ככל האפשר.

סיכום

בביקורה לבירור העובדות בישראל ובשטחים הכבושים ב-2012, הדווחת המיוחדת של האו"ם לדיור הולם, רקל רולניק, אמרה כי היתה עדה "מודל פיתוח המדיר, מפלה ועוקר באופן שיטתי מיעוטים בישראל, שהועתק לשטחים הכבושים מאז 1967". הפרלמנט האירופי קיבל ב-2012 החלטה היסטורית, המגונה בחריפות את מדיניות העקירה הכפויה שנוקטת ישראל בגדה המערבית ובמזרח ירושלים הכבושות. החלטת הפרלמנט האירופי קושרת, לראשונה, מדיניות זו עם עקירת הקהילה בדויות בנגב. הקהילה הבינלאומית, ובכלל זה גופים למעקב אחר אמנות לזכויות אדם מטעם האו"ם, מפנה תשומת לב גוברת למדיניות העקירה הכפויה של ישראל ומעלה חששות הנובעות ממנה בכל פעם שהיא מתרחשת.

"התקווה היא שכאשר המציאות של העקירה הכפויה של הפלסטינים תמוקם ותובן בהקשר האמיתי שלה, כך גם יינקטו הצעדים הנחוצים כדי לשים קץ להפרות"

אימוץ גישה מבוססת זכויות בהתייחס לעקירה כפויה מאפשר להתמקד ביחידים ובקהילות שזכויותיהם מופרות, בכל מקום שהוא, ודורש רק את הפסקת ההפרות. גישה זו אינה נוקשה במונחים הנוגעים לניתוח סוגיות בתוך מסגרות משפטיות נפרדות - אחת לישראל, האחרת לשטחים הכבושים; לא רק ששתיהן אינן מסוגלות להפסיק את הפרת הזכויות של הפלסטינים, אלא הן גם תמכו לאורך זמן רב בפרדיגמה המנותקת מהעובדות בשטח.

אף על פי שדיון זה נמצא עדיין בשלבים ראשוניים בלבד, מהסיפורים של אל-עראקיב וסוסיא ברור שעקירה כפויה על ידי ישראל מאיימת על הפלסטינים - בין אם הם אזרחים ישראלים ובין אם הם חיים תחת כיבוש. התקווה היא שכאשר המציאות של העקירה הכפויה של הפלסטינים תמוקם ותובן בהקשר האמיתי שלה, כך גם יינקטו הצעדים הנחוצים כדי לשים קץ להפרות.

- 1 UN OHCHR, Fact Sheet No. 25, "Forced Evictions and Human Rights", May 1996
- 2 UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General Comment 7: Forced Evictions
- 3 See UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA), "Susiya: At Imminent risk of forced displacement," March 2012: http://www.ochaopt.org/documents/ocha_opt_susiya_factSheet_march_2012_english.pdf; CARE International, Press Release "Stop the demolition of the Palestinian village of Susiya and CARE's health clinic - update," 30 July 2012: <http://www.careinternational.org.uk/news-and-press/latest-news-features/2128-stop-the-demolition-of-the-palestinian-village-of-susiya-and-cares-health-clinic-update>; Comet-ME, "Fighting Threat of Demolitions: A Political Rather than Technical Barrier," Annual Report 2012: http://comet-me.org/wp-content/uploads/2012/09/Comet_AR2012_web.pdf
- 4 בנכבה ב-1948 למעלה מ-700,000 פלסטינים נעקרו בכוח מבתיהם ומכפריהם, 544,000 מהם חצו גבול בינלאומי. כ-156,000 פלסטינים נשארו בתוך גבולותיה החדשים של ישראל ו-15%-25% מהם היו לעקורים פנימיים. בתוך הסכסוך האלים וכיבוש הגדה המערבית ורצועת עזה בידי ישראל ב-1967, נעקרו מביתם 400,000-450,000 פלסטינים.
- 5 שלמה סבירסקי ויעל חסון, אזרחים שקופים: מדיניות הממשלה כלפי הבדווים בנגב. מרכז אדוה, מידע על שוויון, גיליון מס' 14 (2005). סבירסקי וחסון מציינים כי מספר התושבים שנשארו בנגב נע בין 11,000 ל-18,000.
- 6 ראו המשרד לתיאום עניינים הומניטריים - OCHA, שטח C של הגדה המערבית: סוגיות הומניטריות מעוררות דאגה, ינואר 2013. http://www.ochaopt.org/documents/ocha_opt_area_c_factsheet_January_2013_hebrew.pdf
- 7 ראו המשרד לתיאום עניינים הומניטריים - OCHA, דף נתונים הומניטריים על שטח C של הגדה המערבית, יולי 2011. http://www.ochaopt.org/documents/ocha_opt_Area_C_Fact_Sheet_July_2011_hebrew.pdf
- 8 פורום דו-קיום בנגב, דוח על הריסת בתיהם של הערבים הבדואים בנגב. http://www.dukium.org/heb/wp-content/uploads/2012/03/Demolitions_Report_2011-Heb-with-summry.pdf
- 9 ראו הערה 6 לעיל.
- 10 עדאלה, מובאות מתגובת קרן קיימת לישראל לעתירת עדאלה, בג"ץ 9205/04, ולעתירה נוספת, בג"ץ 9010/04, מכאן, כתב עת מטעם עדאלה לענייני קרקע, תכנון וצדק, גיליון מס' 1, 2006, עמ' 79. http://www.old-adalah.org/publication/makan/MAK_HEB.pdf
- 11 עדאלה ובמקום הגישו לוועדה המחוזית לתכנון ובנייה - מחוז דרום התנגדות לתוכנית מפורטת יער יתיר, תוכנית מס' 11/03/264. ההתנגדות הוגשה ב-21 בדצמבר 2011. ההתנגדות נדחתה ועדאלה ובמקום הגישו ערעור על אישור תוכנית מס' 26/03/11 ליער יתיר למועצה הארצית לתכנון ובנייה ב-1 במרס 2013. ראו הודעה לעיתונות מטעם עדאלה, עדאלה ובמקום ערערו על אישור התוכנית להרוס את הכפר עתיר כדי להקים על אדמותיו "יער פארק", 3 במרס 2013.
- 12 <http://www.adalah.org/heb/Articles/1428> עדאלה-ובמקום-ערערו-על-את OCHA, "Displacement and Insecurity in Area C of the West Bank," August 2011: http://www.ochaopt.org/documents/ocha_opt_area_c_report_august_2011_english.pdf
- 13 ראו הערה 6 לעיל.
- 14 UN, "Report of the independent international fact-finding mission to investigate the implications of the Israeli settlements on the civil, political, economic, social and cultural rights of the Palestinian people throughout the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem," January 2013: <http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session19/FFM/FFMSettlements.pdf>
- ראו גם: Statement of the European Union, 11th Meeting of the European Union - Israel Association Council, para. 9: Adopted 23 July 2012 (condemning settler violence in the West Bank), http://eeas.europa.eu/delegations/israel/documents/press_corner/20120727_en.pdf

www.adalah.org

פרויקט זה נתמך מטעם קרן Christian Aid
העמדות המוצגות בנייר זה הינן עמדותיו של מרכז עדאלה, ולא מייצגות
בהכרח את עמדות קרן Christian Aid, ואין הקרן מחויבת לעמדות אלה.